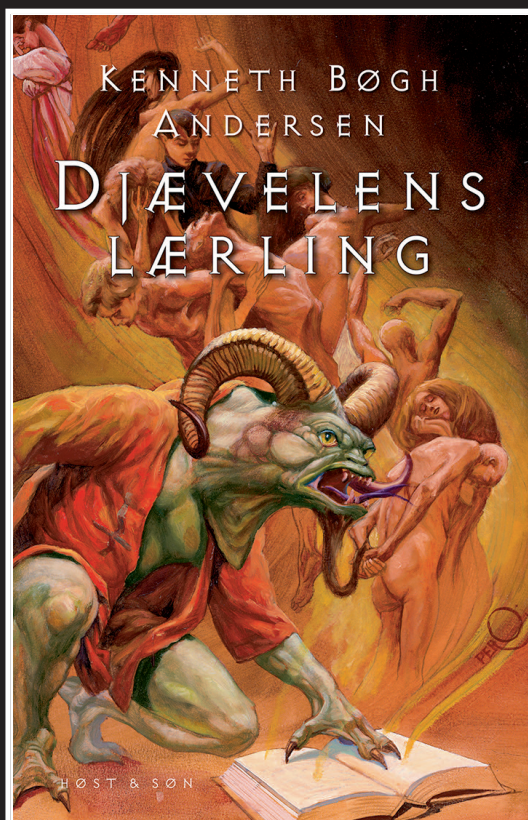

LITTERATURGUIDE

til Kenneth Bøgh Andersen
Djævelens lærling

KIRSTEN JORDAL

Litteraturliste til Kenneth Bøgh Andersens *Djævelens lærling*

© Kirsten Jordal og Høst & Søn / ROSINANTF&CO, København 2011

1. udgave, 1. oplag, 2011

Omslagsillustration: Per Jørgensen

Omslagsdesign: Peter Stoltze, Stoltzedesign

Grafisk tilrettelæggelse og omslag: Mette Plesner

Produktion: Narayana Press, Gylling

Høst & Søn er et forlag i ROSINANTE&CO

Købmagergade 62, 4. | Postboks 2252 | DK-1019 København K

www.rosinante-co.dk | www.hoest.dk

Indhold

- 4 Indledning
- 4 Litteraturlisten
- 5 Kenneth Bøgh Andersen
- 5 Djævelens lærling
- 9 Fantastisk fortælling/Fantasy
- 14 Intertekstualitet
- 16 Genre
- 17 Litteraturens pædagogiske potentiale
- 18 Undervisning i Djævelens lærling
- 22 Litteraturliste

Indledning

Djævelens lærling, der udkom i 2005, er skrevet af den mange gange prisbelønnede danske forfatter Kenneth Bøgh Andersen. Den er første del af tetralogien *Den store djævlekrig*. De følgende bind hedder *Dødens terning* (2007), *Den forkerte død* (2009) og *Ondskabens engel* (2010).

Djævelens lærling hører til i genren fantastisk fortælling eller fantasy – eller fantasilitteratur eller fantastisk. Kært barn har mange navne, og denne genre har et stort publikum, godt hjulpet på vej af den såkaldte Harry Potter-effekt. I begyndelsen af dette årtusind blev nogle af genrens klassikere genopdaget med blandt andet filmatiseringerne af J.R.R. Tolkiens *Ringenes herre* og C.S. Lewis Narnia-serie. I Danmark udkom i samme periode bl.a. Kenneth Bøgh Andersens trilogi om Slaget i Caïssa (2000), Lene Kaaberbøls Skammer-serie (2000-2003), Josefine Ottensens serie om Krigeren (2001-2003) og Cecilie Ekens *Valravnen* (2003).

Litteraturguiden

Djævelens lærling har en bred læserskare, både store børn, unge og voksne læser værket. Her er målgruppen udskolings-elever (7.-9. klasse) med udgangspunkt i trinmålene efter 9. klasse. Litteraturguiden er ikke bygget op som en trin for trin-vejledning, men som oplæg til den lærerfaglige fordybelse, der ligger til grund for arbejdet med fantasy med fokus på genrens konstituerende træk. Derudover er der forslag til forskellige opgaver og ideer, der kan tages op i litteraturarbejdet.

Kenneth Bøgh Andersen

På sin hjemmeside skriver Kenneth Bøgh Andersen således om sig selv:

”Jeg er født i 1976 og kommer – hovedsagligt – fra Ringsted. Vi flyttede en hel del, men i Ringsted voksede jeg ind i teenageårene og ud af dem igen. Og her begyndte jeg at skrive. Jeg er uddannet skolelærer og underviste fra 2002-2007 på halv tid i en folkeskole. Den anden halve tid arbejdede jeg som forfatter. I foråret 2007 blev jeg forfatter på fuld tid. Jeg gik i 10. klasse, da jeg gav mig i kast med at skrive min første bog. Jeg gik på gymnasiet, da jeg gik i gang med min anden. Og min tredje. Og min fjerde. Og så videre ... Årene gik, og bunken af manuskripter hobede sig op. Det gjorde bunken af afslag fra forlagene også. Men til sidst lykkedes det, og i 2000 gav syv års hårdt arbejde omsider pote, da jeg debuterede med trilogien *Slaget i Caïssa*. Siden da er tingene gået ret stærkt, og jeg har efterfølgende udgivet adskillige bøger indenfor den fantastiske genre. Flere af dem er udkommet i andre lande og solgt til filmatisering.” (<http://www.kennethboeghandersen.dk>)

Kenneth Bøgh Andersen har udgivet flere bøger i fantasy-genren, men også humoristiske bøger som Antboy-serien, gysernoveller og science fiction-romanen *De hvide mænd*.

Djævelens lærling

I Helvede er Djævelen af ukendte årsager døende, og en arvtager til den mørke trone skal findes. Blandt menneskene finder Lucifer denne næste Mørkets Fyrste – Søren, hvis navn er en

eufemisme for Satan, en ond og modbydelig djævleunge, der tyranniserer alle på skolen. Men uheldet er ude, Døden tager fejl, og Djævelen får fat i den forkerte dreng. Døden (Mortimer) bringer 13-årige Filip, et rigtigt dydsmønster, der til al overflod hedder Engell til efternavn, til Helvedes forgård, hvor han modtages af portvagten, som hurtigt finder ud af, at der er sket en fejl, men der er ingen vej tilbage for Filip. Nu er han Lucifers eneste håb, og Lucifer går i gang med at oplære ham, så han kan blive en værdig arvtager til Den sorte Trone.

Fortællingen tager sin begyndelse i den primære verden, på jorden, og her anticiperes noget skæbnesvangert med ord som 'Djævesøren', 'med håret snoet som horn', 'drageblik', 'ugens fordømte', nedadgående trapper og mørke - og en skolepedel, der er 'stor som en drage' med skællet og reptilagtig hud (kap. 1). Filip noterer sine lektier i sin *sorte* lektiebog, og i et terrarium i klassen er en sortøjet edderkop (s. 11-12).

Søren skubber Filip ud foran en bil, som viser sig at blive ført af Døden, der i en halskæde bærer Dødens terning. Filip præsenteres for den hensygnende Djævel, der erfarer, at Filip er en 1'er: sød, flink, pligttopfyldende og samvittighedsfuld (s. 47). "Knægten er så djævlegod, at Jesus selv var en ren lømmel i sammenligning med" (s. 48).

Helvede er fyldt med genkendelige miljøer: en gammeldags landsby med gader, der bugter sig ud og ind imellem hinanden, og nydelige huse med velplejede haver ligger side om side (s. 33). Der er små butikker og springvand på torvet (s. 60), men også skæbnesvangre stednavne som 'Piskebakken', 'Forfængelighedssumpen' og 'Galgedalen'. De fordømte frister mildt sagt en kummerlig tilværelse. Blandt dem er lærere, advokater og bankrådgivere, der som fordømte må bøde for deres ugerninger i livet. Djævle og andre skabninger lever et liv, der ligner livet i den primære verden med familie, arbejde og fritid.

De voksne går på arbejde, børnene laver skarnsstreger, når de ikke er i skole, som her er obligatorisk i 110 år (s. 127).

Filip får en ærkeuven, djævelen Aziel, men til gengæld en god veninde, som han senere forelsker sig i, temptaneren Satina, en fristedjævel, der får mennesker til at lytte til deres mørke sider. Udover konnotationen til Satan har hun navnesammenfald med Filips klassekammerat Sabrina i den primære verden (s. 50).

Filip og Satina opdager ved hjælp af Lucifers ondskabsglobe, at der står onde kræfter bag Lucifers sygdom, og de finder en fjer fra en vargar – det er dem der står for den meningsløse lidelse på jorden – i Lucifers sovekammer (kap. 17).

Det er en lang og sej proces for Lucifer at finde frem til Filips skyggesider. Djævelen forsøger i starten at friste Filip, men har ikke held med det, ligesom han ikke kunne friste Jesus i ørkenen i Det nye Testamente (kap. 16). Det bliver Filips forelskelse i Satina, som hjælper Lucifer på vej, da Filip med kærligheden lærer jalousien at kende. Ved hjælp af list lykkes det Lucifer at gøre Filip jaloux, hvorved det bliver muligt at fremmane djævelen i Filip. "Intet er så ondskabsfremmende som kærlighed", siger katten Lucifax. "Jalousi er den hyppigste årsag til at folk havner i Helvede" (s. 260-61).

Filip bliver nu rigtig ond og begynder at udvikle en djævels attributter: horn, sorte vinger og hale, og snart har han begået de syv dødssynder, hvilket er nok til at opfylde de formelle krav til djævleleeksamen (s. 243 ff.). Grådigheden er dog ved at få ham til at opgive at finde ud af mysteriet om Lucifers forgiftning – han er begyndt at kunne lugte tronen og vil derfor ikke til bunds i sagen (s. 244-45).

Filip opdager Lucifers list og forliges med Satina, som ikke har kunnet forstå hans afvisninger. Da den rette sammenhæng går op for Filip, mindskes hans djævleattributter anseligt for at

forsvinde til sidst, bortset fra to små buler i panden.

I sidste øjeblik lykkes det Filip at finde den, der står bag Lucifers sygdom. Aziel ville med sin mors hjælp tiltvinge sig magten i Helvede og bringe frygten tilbage ved at forgifte Lucifer med en harefod, en kraftfuld lykkebringer, der ville knække Lucifers udødelighed (s. 272).

Filips opgave er løst – eller rettere den eksisterer ikke længere, og han bliver hjulpet tilbage til den primære verden af Dødens/Mortimers tvillingesøster, Livet/Vita. Han har dog medbragt enkelte af sine ny erhvervede kundskaber og vil lave en skarnsstreg over for Søren, der nu er blevet helt ydmyg over for Filip (s. 315).

Filip har reddet Helvede fra Aziel og den absolutte ondskab – indtil videre måske? Da Aziel bliver ført til Ydergård, efter han er blevet afsløret, smiler han pludselig til Filip ”... en gal mands smil. Og et smil der sagde, at dette her langt fra var ovre” (s. 301).

Djævelens lærling bevæger sig omkring dikotomien det gode/det onde og begrebet 'det frie valg'. **Gud og Lucifer spiller terning om hvert eneste menneske, der fødes. En terning med hundrede sider bestemmer graden af ondskab og godhed i det pågældende menneske.** Essentielt er dog, at onde mennesker ikke er onde, fordi Lucifer har slået et godt slag. De er onde, fordi de selv har valgt det (s. 49). Djævelen forklarer Filip om den nødvendige ondskab og siger, at det gode eksisterer i kraft af det onde. ”Har vi ikke mørket, så har vi heller ikke lyset. Har vi ikke natten, så har vi heller ikke dagen, og har vi ikke det onde, så har vi heller ikke det gode. Skiller vi tingene ad, har vi ingenting.” [...] ”Hvis Helvede lukker, så vil verden gå ad helvede til”. ”Ondskaben er nødvendig, Filip. Uden den vil verden blive et forfærdeligt sted at være” (s. 56-57).

Filips ærkefjende, Aziel, er prototypen på den absolutte ondskab. Lucifer havde skrevet i sin natbog, at det ikke ville gå med en djævel som arvtager, og da slet ikke en som Aziel. Han var simpelthen for ond (s. 272).

Djævelen selv har andet end det onde i sig, da han fx må tørre sine øjne i afskeden med Filip (s. 309).

Selv om Filip som udgangspunkt er den artige duksedreng, der ikke gør noget galt, må han erkende, at han ikke er ufejlbarlig. Ondskaben og de øvrige døds synde får tag i ham, når han udfordres, og han stifter bekendtskab med den side af sig selv. Han når frem til, at det handler om at tænke selv – at træffe valg – og ikke lade sig forføre. ”Jeg valgte at tro dem [...] en del af mig ønskede en grund til at være ond” (s. 268). Han stilles over for eksistentielle valg, tager livtag med livets udfordringer.

Fantastisk fortælling/Fantasy

Termen *fantastisk litteratur* går tilbage til den bulgarskfødte franske litteraturforsker Tzvetan Todorov, som i 1970 udtalte, at fantastisk litteratur er tekster, der efterlader læseren i tvivl om, hvorvidt der er foregået noget overnaturligt i dem eller ej, og han placerede det fantastiske i relation til andre genrer.

Fantastiske fortællinger og fantasy opfattes generelt ikke som to forskellige genrer, men der er dog alligevel det synspunkt, at de to begreber via deres forskellige sproglige oprindelse, har forskellige konnotationer. I begrebet fantastisk fortælling vægtes den germanske tradition med E.T.A. Hoffmann i spidsen, og i begrebet fantasy den angelsaksiske tradition, hvor J.R.R. Tolkiens værker og anden litteratur, som foregår alene i en sekundær verden, står meget stærkt.

Anna Karlskov Skyggebjerg definerer den fantastiske fortælling for børn således:

”Den fantastiske fortælling for børn er børnelitteratur ud fra en definition om at være skrevet og/eller udgivet (af voksne) til børn. Den fantastiske fortælling indeholder et møde mellem realitet og magi, og dette møde kan være struktureret på forskellige måder. Der kan være tale om en verden, hvori genkendelige og overnaturlige elementer kolliderer, eller der kan være tale om en fremstilling af flere verdener, som hver for sig repræsenterer det virkelighedslignende og det virkelighedsoverskridende. Mødet mellem realitet og magi kan have konsekvenser for hovedpersonen og for holdningen til den indskrevne læser, men det er ikke altid tilfældet. Til gengæld er modsætningen mellem realitet og magi altid omdrejningspunkt for fortolkningen af værket. Den fantastiske fortælling tilbyder flere tolkningsmuligheder, idet de magiske indslag kan tages til troende eller tolkes billedligt.” (Karlskov Skyggebjerg 2002, s. 299)

Der er ingen tvivl om, at termen ’fantasy’ har en bredere appel blandt genrens læsere, hvilket kommer til at spille ind i valget af terminologi. Derfor er de to begreber, fantasy og fantastisk fortælling, berettiget til en vis sameksistens og overlapning (Quist Henkel 2006, s. 104).

Den svenske børnebogsforsker Maria Nikolajeva har introduceret begrebet ’fantasem’ som et konstituerende element i sin definition af genren fantasy. Fantasemer er betydningsbærende elementer, der skaber en strukturel sammenhæng i teksterne. De findes på forskellige niveauer i teksten og defineres som de særlige strukturelle karakteristika, over hvilke værkerne inden for genren varieres.

Nikolajeva skelner mellem tre forskellige variationer over fantasemet den sekundære verden:

- **Den lukkede konstruktion** kendetegnes ved, at handlingen udelukkende foregår i et magisk, dvs. sekundært univers. Et primært univers ligger uden for fortællingen, men eksisterer som referenceramme i læserens bevidsthed. J.R.R. Tolkiens *Hobbitten* er et eksempel på dette.
- **Den åbne konstruktion**, hvortil *Djævelens lærling* hører, findes i fortællinger, hvor der både eksisterer en ordinær (primær) verden og en magisk (sekundær) verden. Andre eksempler er *Alice i eventyrland* af Lewis Carroll, *Peter Pan* af J.M. Barrie og *Brødrene Løvehjerte* af Astrid Lindgren.
- **Den underforståede konstruktion** findes i værker, hvor en magisk agent intervenserer i en ordinær verden. Det er underforstået eller implicit, at den magiske agent er hjemmehørende i en anden verden. Som eksempel kan nævnes E.T.A. Hoffmanns *Nøddeknækkeren* og Ole Lund Kirkegaards *Gummi-Tarzan* (Nikolajeva 1988, s. 36).

Andre genretæk:

- *En magisk passage mellem den primære og den sekundære verden*. Det kan være et kaninhul, en skabslåge eller en dør. Derudover kan døden – som i *Djævelens lærling* – fungere som en variation over dette fantasem, der har tæt forbindelse til et andet fantasem, som kaldes *den magiske agent* – eller *budbringeren*, defineret som en udsending fra den sekundære verden. Her er det den personificerede død, Mortimer, der henter Filip til Helvede fra den primære verden.
- *Den udvalgte*, som skal frelse verden. I *Djævelens lærling* ses en klar og humoristisk forholden sig til konventionen, idet

Filip ved et *uheld* bliver til den udvalgte, der skal blive Djævelens efterfølger.

- *Rejsen*. Den ydre rejse, som kan tolkes som en indre, psykisk rejse, der fører til udvikling og erkendelse.
- *Magiske objekter* er fantasemer, der kan være med til at få det narrative forløb i en fantasyroman til at fungere, fx magiske sværd eller en flyvende seng. I *Djævelens lærling* er der flere eksempler som djævleattributterne horn, vinger, hale, Lucifers ondskabsglobe og Dødens terning.
- *Magisk konfrontation eller magisk sammenstød*, som bl.a. findes dér, hvor personer fra forskellige verdener mødes. Filip møder indledningsvis Skumleskæg, den 3 meter høje, øglelignende portvagt i Helvedes forgård (som har en vis lighed med pedellen på Filips skole) og senere Lucifax, Lucifers kat, som følger ham ind i Helvede, hvor han præsenteres for Djævelen.
- *Forvandling*. Den kropslige forvandling, metamorfosen, dækker over, at indre konflikter udtrykker sig fysisk som en imødekommelse af hidtil undertrykte ønsker og behov. Filip forvandles til en djævel – og tilbage igen, bortset fra de to små buler i panden.
- *Ophævelse af tid*. Filip har kun været væk fra vores verden i to sekunder, de to sekunder Mortimer tager fra Filips liv, da han i sidste øjeblik redder Lucifer fra døden (s. 280). I Helvede er tiden anderledes. Evig. To sekunder i den primære verden er to uendeligheder i den sekundære verden (s. 312).
- *Fantastiske væsner og skabninger*. I Helvede er der fx temp-tanere, gragorner, vargarer og djævle.
- Den fantastiske fortælling bygger på *modsætninger* (dikotomier), herunder især modsætningen mellem godt og ondt.

Det onde betragtes som et vilkår, som barnet må stifte bekendtskab med for at blive voksen. I *Djævelens lærling* påvises, at det gode eksisterer i kraft af det onde og omvendt.

- *Genkommende temaer*. Tematisering af identitetsdannelsen, hvor hovedpersonen prøver forskellige dele af sin personlighed og derved kommer tættere på at finde sin endelige identitet. Afsøgningen af det ondes karakter spiller ofte en stor rolle i fantasy. Religiøse perspektiver kan blive relevante, når det onde sættes i forhold til sin modsætning. Ofte er der i værkerne en humanistisk grundholdning med stor tiltro til individet.

Fantasy er en eklektisk genre, der låner træk fra og er i dialog med fx sagn, myter og bibelske fortællinger, og den har tradition for at benytte intertekstuelle referencer. I modsætning til det regelrette eventyr accepterer genren mere end én virkelighed og mere end én sandhed.

Fantasygenren benytter sig af det traditionelle handlingsmønster: hjemme – ude – hjemme, som er kendt fra dannelsesromanen og eventyrgenren, men adskiller sig fra folkeeventyret, som kredser om det at blive voksen og frigøre sig fra forældrene for selv at kunne danne familie, ved at bevæge sig omkring identitetsdannelsen. At opnå identitet og integritet er et vedvarende projekt, der kræver selvindsigt. Derfor er virkeligheden ofte en kompleks og subjektiv størrelse i fantasyfortællinger. Kampen mod overnaturlige og mytologiske kræfter bliver symboler på indre kamp og identitetsdannelse, ydre konflikter afspejler indre kampe.

Mærkværdiggørelsen af et virkelighedsnært univers giver genren nogle særlige litterære muligheder (Dalgaard 2002, s. 15). Livets store spørgsmål legitimeres, hovedpersonen afprøver

undervejs forskellige sider af sin personlighed og kommer derved tættere på at finde sin identitet, hvilket både lever op til danskundervisningens formål, der peger frem mod ”personlig og kulturel identitet” (*Fælles Mål*, formålsparagraffen stk. 1) og undervisningsvejledningen, der siger, at: ”Eleverne beskæftiger sig med litteratur for at få oplevelser og dybere indsigt i sig selv og andre ... Litteratur giver mulighed for erkendelse gennem æstetiske oplevelser” (*Fælles Mål*, undervisningsvejledningen, s. 52).

Kenneth Bøgh Andersen blev i et interview spurgt, om det er lettere at tage store temaer op i fantasy frem for i fx socialrealistiske romaner, hvortil han svarede:

”Fantasygenren giver mulighed for en meget mere konkret og direkte tilgang til sådanne emner. Mange af spørgsmålene, såsom skæbne, fri vilje, hvad er drøm, hvad er virkelighed, er tit selve præmissen for fantasyhistorien og derfor oplagte at diskutere. Og når hovedpersonen får mulighed for at møde Gud, Døden og Djævelen, så er muligheden der også for at få svar på nogle af de allerstørste spørgsmål. Og stille nye spørgsmål”. (<http://fortaellingen.dk/interviews/kenneth-bogh-andersen-2>)

Intertekstualitet

Intertekstualitet er et litteraturvidenskabeligt begreb, der betegner det, at tekster skabes på grundlag af andre tekster, og at de ikke kan undgå at genlyde af andre tekster. Intertekstualitet vender indad mod litteraturen selv og påstår, at hvert eneste litterært værk er resultatet af alle forudgående værker. Ingen litterære værker er tænkelige uden hele den litteratur, som allerede er skrevet (Marnersdóttir 2003, s.155).

I Bent Hallers *Lille Lucifer* bliver hovedpersonen på et tidspunkt kaldt ’djævelens lærling’, og Kenneth Bøgh Andersen fortæller, at det var her han fik ideen til at skrive historien. Bogen skulle også være en slags *Den Guddommelige Komædie* for børn og unge, idet han gerne ville fortælle om, hvordan der ser ud nede i Helvede – i sin egen blodige og morsomme version. (<http://www.kennethboeghandersen.dk/Default.asp?Action=Details&Item=393>)

Djævelens lærling går i dialog med både det gamle og det nye testamente, som ofte i fantasy er det fælles kulturelle fortællingsgrundlag. Der er intertekstuelle referencer og direkte møder med bibelens personer. Her er Gud og Lucifer venner. Lucifer var en gang en af Guds engle og fik navnet Lucifer, som betyder Lysbærer, fordi han, da han blev rasende over at være smidt ud af Himlen, strålede som en stjerne af arrigskab (s. 93).

Filip og Satina trodser på et tidspunkt et forbud og går ud af den dør, som er en hadegave fra Gud til Lucifer. Døren kan ikke låses, da Djævlen skal mindes om, hvad der gemmer sig på den anden side, nemlig den omstændighed, at Satan ikke kunne friste Jesus (s. 98 ff.).

Skikkelser fra de to testamenter er havnet i Helvede og må smage deres egen medicin, fx Pilatus, som nu er dørhammer, da det var ham, der beordrede Jesus pisket (s. 26), og David, der – på trods af sejren over Goliat – ligeledes må straffes pga. sit begær efter Batseba (s. 133).

Mytologiske destinationer som Hades (s. 68) og Ydergård (s. 92 og s. 300) indgår ligeledes i fortællingen.

Teksten leger med bogtitler og idiomer, fx *Djævelen og de syv dødsynder* og *Bibelen – som Fanden læser den* (s. 50), og litterære værker nævnes direkte, fx eventyret om *Klods Hans*, da varmen i Helvede får Filip til at tænke på hanekyllingerne (s. 19)

og *Peter Pan og Wendy* for de modsatrettede tilgange Filip og Peter har til det at flyve, glade tanker versus vrede og onde tanker (s. 242).

Aziel fandt ideen med harefoden i en gammel bog med *apokryfe tekster*, de tekster som ikke regnes for at høre til den kanoniserede bibel (s. 272).

Forbrydelse og straf – sammenhængen mellem liv og efterliv, som er Filips lærebog (s. 169), er en pendant til Fjodor Dostojevskijs roman *Forbrydelse og straf*, der giver indblik i, hvad der sker i en forbryders indre, og hvor ondskaben spiller en central rolle.

Kapitel 24 (s. 149) hedder "...en slanges hvislen..." og refererer til syndefaldet i Det gamle Testamente, mens kapitel 26 (s. 160) hedder "...fri os fra det onde...", et citat fra bønnen Fader Vor.

Filip er navnebror til hovedpersonen i Bjarne Reuters fantasyroman *Shamran - den som kommer*, hvilket kan lede tanken hen på den.

Mørkets fyrste har "frygtlige øjne" ... "sorte øjne" ..."for dette blik fandtes ingen hemmeligheder. Ikke engang dem, man ikke selv var klar over, man havde" (s. 40). Dette kan give associationer til Lene Kaaberbøls Skammer-serie, hvor en skammer er en person, der kan få én til at skamme sig blot ved at se vedkommende lige ind i øjnene. Det er umuligt at tale usandt til en Skammer.

Genre

Ifølge trinmålene for faget dansk efter 9. klasse skal eleverne kunne gøre rede for samspillet mellem tekst, genre, sprog, indhold og situation. De skal vise indsigt i – og kunne anvende et

bredt udsnit af genrer. Endvidere skal de kunne gøre rede for og beherske betydningen af stilistiske virkemidler, og de skal kunne gøre rede for både genrer og enkelte forfatterskabers særpræg (*Fælles Mål*, s. 10-11).

Begrebet genre dækker i litterær sammenhæng over, at noget er fælles for en større eller mindre gruppe af tekster. Det er et klassifikationssystem, hvor man inddeler de litterære tekster ud fra en række formelle og indholdsmæssige kriterier. Der findes tre storgener – epik, lyrik og dramatik – og en række undergener under hver af disse. Episke tekster har en handling i tid, derfor er spørgsmål inden for komposition, fortællerforhold og personer ofte relevante her.

Fantasy er en genre, der er i dialog med andre genrer, og værker kan i princippet indeholde træk fra flere genrer, fx indgår krimi-genren i *Djævelens lærling*, idet Filip og Satina skal finde ud af, hvem der har forgiftet Lucifer – og hvorfor.

Det er relevant at se på genren, når den bruges til at fortolke en tekst. Genren indgår i de forventninger, tekst og læser stiller til hinanden. En tekst er altid i sig selv enestående og skal anskues ud fra sin egen optik, men kan ikke løses fra sin kontekst og sin læsers forforståelse.

Litteraturens pædagogiske potentiale

Litteraturens pædagogiske potentiale, "at læse med fordobling", hvor både et handlingsplan (handler om) og et fortolkningsplan (drejer sig om) udfolder sig, viser, at tekster er udtryk for almenne og eksistentielle temaer. Litteraturen er velegnet til dette, fordi den både er en virkning og en bevidst tematisering af en selvfordobling, og fordi der i danskfaget udvikles forståelseskompetencer, som rækker ud over det specifikt litterære.

Det didaktiske udgangspunkt for litteraturundervisning er at

gøre netop det umærkelige og ubemærkede ved forståelsesprocessen til genstand for refleksion, og dermed kan undervisningen bidrage til at kvalificere elevernes evner til bevidst at overskride sig selv i forståelsesprocessen. Grundforudsætningen for dette er læserens oplevelse af at overskride sine oprindeligt ubevidste forståelsesforudsætninger, sin forforståelse, og opdagge, at den måde, teksten opfattes på, også er determineret af teksten (Mortensen 1998).

Undervisning i *Djævelens lærling*

En roman som *Djævelens lærling* på 315 sider kan være en udfordring at bruge i undervisningen. Det er krævende at håndtere en stor tekstmængde, men den tekstnære læsning er en nødvendig forudsætning for undervisning i litteratur, og genlæsninger er nødvendige, da: ”Litteratur er ordkunst, en særlig måde at bruge sproget på. Det er vigtigt at fastholde denne særlige pointe, så litteraturen ikke alene fremstår som formidler af et indhold eller en problemstilling” (*Fælles Mål*, undervisningsvejledningen, s. 52).

Grundlaget for samværet om en tekst og for et fortolkningsfællesskab er, at alle elever kender teksten. Det kan være et problem, når der arbejdes med større værker. Er romanen givet for i sin helhed, er teksten næppe nærværende for alle – nogen har måske læst den med det samme, andre nogle dage før den aftalte tid, og andre har måske slet ikke fået læst den – måske netop fordi en roman på 315 sider kan overstige læsekompetencen.

Derfor er det en god ide at dele romanen op i ’bidder’, et antal kapitler, og aftale med eleverne, hvad de skal være opmærksomme på og gøre, mens de læser, så der allerede fra

første færd bliver skabt opmærksomhed om tekstens form og ikke kun dens indhold.

Eleverne skal læse aktivt, mens de forbereder sig: de skal notere, mens de læser, enten med en blyant eller på computeren, hvis det er nemmere for dem. Støder de på uklarheder og/eller har de spørgsmål undervejs, skal de skrive dem ned, og problemstillingerne skal efterfølgende tages op i undervisningen.

Indledningsvis kan man tale med eleverne om deres kendskab til genren – der er sandsynligvis nogle, der har læst andre fantasy-titler, eller måske kender de genren fra andre medier (film, computerspil, rolle-spil m.m.) – og via deres forforståelse finde nogle genretræk, inden litteraturarbejdet påbegyndes.

Den dialogiske, strukturerede litteratursamtale er generelt en vigtig forudsætning for elevernes engagement og medleven – det kan fx være metoden ”5 spørgsmål” (Steffensen 2005, s. 212 og Møller, Poulsen & Steffensen 2010, s. 38), Cooperative Learning-metoder eller andre lignende metoder, eleverne er vant til og fortrolige med.

Mål for litteraturarbejdet med *Djævelens lærling* er, at eleverne:

- Får indsigt i genrens karakteristika (fantasemer, dikotomier, de bærende temaer (identitetsdannelse, individets indre liv og almene spørgsmål) og motiver (’det udvalgte barn’)
- Har fokus på intertekstualitet og kan perspektivere til andre tekster og genrer
- Kan læse med fordobling og forstå tekstens fantastiske elementer i overført betydning
- Kan læse teksten med sans for det litterære sprog, herunder stilistiske og sproglige virkemidler og karakteristika, fokus kan fx være på humoren og de begreber, der bliver brugt i Helvede

- Kan gennemføre relevante analyser som komposition, person- og miljøkarakteristik og fortællerforhold
- Kan argumentere for en fortolkning med udgangspunkt i analysen

I mindre grupper eller evt. parvis kan eleverne også se på:

- Eventyrtræk
- Overtro/satanisme
- De syv dødssynder
- Moral/etik
- Den sekundære verden sat i perspektiv til den primære

Andre aktiviteter:

- Skriv en artikel med Filip som synsvinkelbærer om hans ophold i Helvede. Hvilke erfaringer har han høstet? Er han blevet klogere på sig selv? Hvorfor?
- Skriv et digt om en af personerne (fx Filip eller Satina – eller en af bipersonerne)
- Dramaforløb. Vælg en scene/en situation og fortsæt en dialog udover teksten
- Lav et interview med en af personerne, fx Filips mor
- Analyser et af H.C. Andersens eventyr (fx *Snedronningen*, *Skyggen* eller *Den lille havfrue*) og se på hvilken måde der er fællesskab med fantasy-genren
- Skriv en fantasynovelle, hvor genrerækkene overholdes
- Henvis til de øvrige 3 bind i *Den store djævelkrig*. Måske har nogen allerede læst et eller flere af bindene og kan bidrage med erfaringer
- Se det online-spil, der er knyttet til *Djævelens lærling* på Kenneth Bøgh Andersens hjemmeside <http://kennethboeghandersen.dk/default.asp>

- Se også *SMS fra Helvede*, som er en sms-historie, der foregår i universet fra *Den store djævelkrig* <http://kennethboeghandersen.dk/default.asp?Action=Details&Item=563>

Litteraturliste

Skønlitteratur

- Barrie, M. (2008). *Peter Pan og Wendy*. København, Sesam
- Bøgh Andersen, K. (2000). *Slaget i Caïssa*. København, Høst
- Bøgh Andersen, K. (2003). *De hvide mænd*. København, Høst
- Bøgh Andersen, K. (2007). *Dødens terning*. København, Høst
- Bøgh Andersen, K. (2009). *Den forkerte død*. København, Høst
- Bøgh Andersen, K. (2010). *Ondskabens engel*. København, Høst
- Carroll, L. (2009). *Alice i Eventyrland*. København, Carlsen
- Dante Alighieri (2009). *Den guddommelige komedie*.
København, Mulivers
- Dostojevskij, F. (2010). *Forbrydelse og straf*. København,
Rosinante
- Eken, C. (2003). *Valravnen*. København, Gyldendal
- Haller, B. (2008). *Lille Lucifer*. København, Høst
- Hoffmann, E.T.A. (1996). *Nøddeknækken og Musekongen*.
København, Høst
- Kaaberbøl, L. (2002). *Skammerens datter*. København, Forum
- Kaaberbøl, L. (2001). *Skammertegnet*. København, Forum
- Kaaberbøl, L. (2001). *Slangens gave*. København, Forum
- Kaaberbøl, L. (2005). *Skammerkrigen*. København, Phabel
- Lindgren, A. (2007). *Brødrene Løvehjerte*. København,
Gyldendal
- Lund Kirkegaard, O. (2009). *Gummi-Tarzan*. København,
Gyldendal
- Ottesen, J. (2004). *På den yderste ø*. København, Høst
- Ottesen, J. (2004). *Bag borgens mure*. København, Høst
- Ottesen, J. (2004). *Over åbent vand*. København, Høst
- Reuter, B. (2008). *Shamran – den som kommer*. København,
Gyldendal

- Tolkien, J.R.R. (2008). *Hobbitten eller Ud og hjem igen*.
København, Gyldendal

Faglitteratur

- Dalgaard, N. (2002). Fantastisk litteratur – Forsøg på en forklaring. I: *På fantasiens vinger. Om fantastisk litteratur for børn og unge*. Red. N. Dalgaard, s. 11-27. København, Høst & Søn

Fælles Mål 2009. Dansk.

http://www.uvm.dk/~media/Publikationer/2009/Folke/Faelles%20Maal/Filer/Faghaefter/090707_dansk_24.ashx

- Karlskov Skyggebjerg, A. (2005). *Den fantastiske fortælling i dansk børnelitteratur 1967-2003*. Frederiksberg, Roskilde Universitetsforlag

Kenneth Bøgh Andersens hjemmeside: <http://www.kenneth-boeghandersen.dk/>

- Marnersdóttir, M. (2003): Intertekstualitet. I: *Om litteratur – metoder og perspektiver*. Red. L. Søndergaard, s. 153-169. Århus, Systime

- Møller, H, Poulsen, H. & Steffensen, B. (2010). *Litteraturundervisning – mellem analyse og oplevelse*. Frederiksberg, Samfundslitteratur

- Mortensen, K. P. (1998). Dannelse på dansk. I: I. Dalsgaard, M. Hansen & G. Ingerslev (Red.): *Midt i ræset: en artikelsamling om dansk*, (s. 37-70). København, Dansk lærerforeningen

Nikolajeva, M. (2002). Eventyr og fantastiske fortællinger: fra oldtid til postmodernisme. I: *Fantasiens vinger. Om fantastisk litteratur for børn og unge*. Red. N. Dalgaard, s. 75-90. København, Høst & Søn

Nikolajeva, M. (1988). *The Magic Code. The use of magical patterns in fantasy for children*. Stockholm, Almqvist & Wiksell

Quist Henkel, A. (2006). Ondskab og underlige universer. I: *Børnelitteratur i tiden – om danske børne- og ungdomsbøger*. Red. A. Mørch-Hansen og J. Pohl, s. 103-117. København, Høst & Søn

Steffensen, B. (2005). *Når børn læser fiktion*. København, Akademisk Forlag

Todorov, T. (2007). *Den fantastiske litteratur – en indføring*. 2. udg. Århus, Kliim

Få adgang til nyheder og tilbud fra Høst & Søn:
Tilmeld dig vores elektroniske nyhedsbrev via hjemmesiden:
www.hoest.dk – under nyhedsbrev. Og følg med i nyt inden
for børnelitteraturen på vores blog: <http://laerervaerelset.dk>

På hjemmesiden kan du på 'Lærerværelset' finde litteraturguider til følgende bøger:

Ronnie Andersen: **Date med en engel** af Inger Lise Lund

Ina Bruhn, David Meinke og Caroline Ørsum: **Genstart**-serien af Sofia Esmann

Neil Gaiman: **Coraline. Graphic Novel** af Karen Lise Søndergaard Brandt

Bent Haller: **Knut og køter** af Ingelise Moos og Karen Vilhelmsen

Bent Haller & Lars Vegas Nielsen: **Grænsebørn** af Ingelise Moos og Karen Vilhelmsen

Kamilla Hega Holst: **Metilies underjordiske rejse** af Karen Lise Søndergaard Brandt

Oskar K. og Dorte Karrebæk: **Idiot!** af Karen Lise Søndergaard Brandt

Anita Krumbach: **Et mærkeligt skib** af Sofia Esmann

Peter Mouritzen & Søren Jessen: **Danser med djævle** af Ingelise Moos og Karen Vilhelmsen

Peter Mouritzen: **Hekseringe – historier om det usynlige** af Ingelise Moos og Karen Vilhelmsen

Dorthe de Neergaard & Els Cools: **To ting man aldrig kan vide** af Ingelise Moos og Karen Vilhelmsen

Stien Hole: **Garmanns gade** af Kirsten Jordal

Jesper Wung-Sung: **Trælår** af Martin Blok Johansen og Anette Øster

I ***Djævelens lærling*** er Kenneth Bøgh Andersen gået under jorden, bogstavelig talt. For bogens handling foregår i Helvede, og blandt historiens mange dæmoner finder vi selveste Djævelen, Lucifer. Filip er en god dreng, en rigtig god dreng, som dør ved et uheld og lander i Helvede, åbenbart udset til Djævelens arvtager. Det går hurtigt op for Lucifer, at han ikke har fået fat i den rigtige dreng, men han har kun fået denne ene chance og er nødt til at oplære ham alligevel. Efter Lucifers mening er det blot et spørgsmål om at finde Filips skyggesider, og det bliver langt nemmere, da Filip pludselig forelsker sig og oplever jalousiens stærke kræfter. Samtidig får Filip færten af et ondsindet komplot mod den sorte trone.

Kirsten Jordal har udarbejdet en litteraturguide til Kenneth Bøgh Andersens serie ***Den store Djævlekrig***. Med primært fokus på seriens første bind, ***Djævelens lærling***, giver Kirsten Jordal et bud på, hvordan den kan inddrages i undervisningen. Og giver samtidigt læreren en teoretisk indføring i fantasygenren.

Denne og andre litteraturguider kan downloades gratis på <http://hoest.dk/laerervaerelset.aspx>

Høst & Søn

